

Стаття надійшла до редакції 08.02.2017 р.

Прийнято до друку 30.02.2017 р.

Рецензент – д. пед. наук, проф. Ваховський Л. Ц.

УДК 786.8(477)«19/20»

А. І. Душний, В. В. Шафета

**ФОЛЬКЛОРНО-ЕСТРАДНА ТИПОЛОГІЯ АНСАМБЛЕВОГО
МУЗИКУВАННЯ ЗА УЧАСТІ БАЯНА-АКОРДЕОНА В УКРАЇНІ
(ОСТАННЯ ЧВЕРТЬ ХХ СТОЛІТТЯ – СЬОГОДЕННЯ)**

У музичній палітрі культурного життя України одне з чільних місць належить народно-інструментальній музиці. Розглядаючи баян-акордеон в сім'ї народних інструментів України ХХ століття, ми бачимо органічність його входження як у сферу народної музичної творчості, так і професійно-академічне камерно-інструментальне мистецтво, що свідчить про поліфункційність баяна-акордеона і його повну соціалізацію в суспільстві. Зайнявши всі щаблі суспільної культурно-музичної ланки, баян-акордеон протягом майже століття брав участь в культурно-освітній роботі, залучаючи широкі народні маси до досягнення і оволодіння скарбами світового музичного мистецтва (у виконавців і слухачів), освітньо-виховної і культурно-розважальної діяльності, а також став інструментом домашнього музикування.

У сфері наукової розробки тематики народно-інструментального мистецтва України існує потужна методологічна база, що включає низку:

- *фундаментальних праць* періоду Незалежності України М. Давидова «Історія виконавства на народних інструментах (Українська академічна школа)» (К., 2005, 2010 [2]) та «Проблеми розвитку академічного народно-інструментального мистецтва в Україні (К., 1998, 2008), В. Откидач «Становлення оркестрового виконавства в Україні (у контексті розвитку національної художньої культури)» (Х., 1997), Ю. Лошкова «Володимир Андрійович Комаренко» (Х., 2002), В. Воєводіна «Посібник для керівника оркестру народних інструментів» (К., 2003), С. Хашчеватської «Інструментознавство» (Вінниця, 2008), В. Дейнеги «Методика перекладання симфонічних творів для оркестру народних інструментів» (К., 2009), Т. Сідлецької «Практична культурологія. Історія народно-оркестрового виконавства України» (Вінниця, 2011), І. Мариніна та В. Олійника «Народно-інструментальне мистецтво Південно-Західного Поділля: ансамбль троїстих музик Олексія Беца» (Кам'янець-Подільський, 2011);
- *довідникової літератури* Є. Максимова «Оркестри і ансамблі російських народних інструментів» (М., 1983), А. Басурманова «Баянне та

акордеонне мистецтво» (М., 2003), А. Семешка «Баянно-акордеонне мистецтво України на зламі ХХ–ХХІ ст.» (Тернопіль, 2009) [11], А. Душного та Б. Пица «Львівська школа баянно-акордеонного мистецтва» (Дрогобич, 2010) [4];

• *докторських* О. Ільченка «Художні основи аматорського народно-оркестрового виконавства» (К., 1996) й Ю. Лошкова «Диригентське оркестрове виконавство в контексті української культури ХVІІІ–ХІХ ст.» (Х., 2008) та *кандидатські* М. Лисенка «Шляхи формування і розвитку інструментальних ансамблів і оркестрів народних інструментів на Україні (Л., 1977), Ю. Лошкова «Творчість В. А. Комаренка і народно-інструментальне виконавство в Слобідській Україні (перша половина ХХ століття)» (Х., 2000), В. Дейнеги «Перекладення як процес переосмислення засобів оркестрової виразності (Одеса, 2006), О. Трофимчука «Темброва еволюція в українській оркестровій музиці» (К., 2007), Л. Пасічняк «Академічне народно-інструментальне ансамблеве мистецтво України ХХ ст.: історико-виконавський аспект» (Львів, 2007), Т. Сідлецької «Культурно-історична еволюція українського оркестру народних інструментів» (К., 2007), П. Дрозда «Феномен колективного народно-інструментального музикування Західно-українського регіону» (Львів, 2009) *дисертації*;

Мета статті полягає в проведенні науково-інформативної лінії фольклорно-естрадної типології колективного мистецтва гри за участі баяна-акордеона в Україні останньої чверті ХХ – першої декади ХХІ століття.

Наявність баянно-акордеонного компонента в розмаїтті ансамблевих складових зумовила потребу виявлення специфіки функціонування феномену у сфері фольклорної та естрадної формації та їхнього місця у внутрішній структурі ансамблевих колективів. В. Шафетою обґрунтовано типологію ансамблевого баянно-акордеонного музикування в Україні за участі баяна-акордеона і проаналізовано основні пріоритети функціонування в умовах еволюції у соціокультурний феномен [16].

Дослідник складів колективів українських народних інструментів П. Іванов констатує: «Баяни ... широко увійшли в практику українських народних самодіяльних ансамблів та оркестрів народних інструментів, капел бандуристів. Вони відіграють важливу роль у тих колективах, які мають слабку групу духових інструментів, або супроводжують танцювальні номери або виступи хорів. Баяни цементують оркестр, збагачують його динамічні і технічні можливості» [5, 57]. Так, баяни у естрадних колективах нерідко фігурують як компонент створення комплексного тембрального образу фольклорного музикування. У контексті характеристики досліджуваних процесів В. Тормахова зазначає: «... використання народних інструментів або автентичної манери гри на них (використовується в джазі, рок-музиці)» [13, 10].

Відтак, *фольклорний напрямок* зумовлює закріплення в побутовому ансамблевому музикуванні гармошки та баяну, як найбільш раннє на

українських територіях зафіксоване дослідниками на Хотинщині, як наслідок історичних обставин, що мали тісні зв'язки з Центральною Україною та Росією. Природність входження баяну до автентичних форм музикування у різних регіонах України підтверджує аналіз складів троїстих музик Першого огляду-конкурсу українських народних музичних колективів «Троїстої музики» (Київ, 1970): сопілка, скрипка, баян, ліра, бубон – м. Умань Черкаської обл.; Скрипка, гармошка, бубон – м. Золотоноша Полтавська обл.; сопілка, гармошка, бубон – Хмельниччина; скрипка, баян, бубон – с. Вучкове Міжгірський район Закарпатська обл.

У наш час, баян є достатньо поширеним у фольклорній виконавській традиції Західноукраїнських земель, що, зокрема, підтверджують склади колективів – учасників сучасного регіонального фестивалю гуцульських троїстих музик ім. Василя Грималюка-Могура (проводиться від 2007 р.), у якому беруть участь виконавці-автентики Верховинського та шести сусідніх районів (ансамблі «троїстих музик» цього регіону творять скрипка, баян, цимбали, сопілка, великий барабан у різних співвідношеннях та поєднаннях).

Особливістю засад діяльності низки колективів автентичного фольклорного спрямування є дослідження, реконструкція і презентація етнорегіональних музично-виконавських традицій, що зумовлює залучення до співпраці музикантів з високою фаховою освітою, інтенсифікацію науково-дослідної діяльності на базі функціонування колективу. Нерідко це конкретизується у визначенні спрямування діяльності колективу: Аматорський народний ансамбль народної музики «Шануймося» Таврійського сільського клубу (керівник Анатолій Скуратівський), Аматорський народний ансамбль народних інструментів «Джигірка» (керівник Віктор Зибін) Голопристанського району Херсонської області, народний аматорський обрядово-фольклорний колектив села Залісці Збаразького району, Народний аматорський лемківський обрядово-фольклорний ансамбль Підзамочківського СБК, Народний оркестр українських народних інструментів «Червона калина» міського Центру української культури ім. Лесі Українки (керівник – Анатолій Мачула) м. Макіївка Донецької обл., народний аматорський родинно-фольклорний колектив Ілюків та Ванджураків, с. Віпче Івано-Франківської обл. (керівник – Михайло Ванджурак), Дитячий театр українського фольклору «Берегинька» м. Київ, грецький народний пошуково-дослідницький фольклористичний гурт «Гюнеш» Волноваського міського центру національних культур.

Прикладом новітніх тенденцій діяльності народно-інструментальних колективів фольклорного спрямування може послужити Самодіяльний народний фольклорний ансамбль «Іршава» РБК в м. Іршави Закарпатської області (створений в 1990 році Надією Мельник-Гудь, теперішнім художнім керівником колективу, автором більшості аранжувань та обробок у репертуарі колективу), до складу якого увійшли працівники освіти, культури, творча інтелігенція. Він налічує 25 учасників, складається він з оркестрової групи

(баян, кларнет, скрипка, сопілка), мішаної вокальної із застосуванням хореографії. Основу репертуару ансамблю складають пісенні і обрядові традиції Іршавщини, Закарпаття (народний гумор, хореографія, фольклорно-етнографічні інсценізації та інструментальні композиції на полікультурному фольклорному матеріалі регіону). Ансамбль веде популяризаторську концертну діяльність перед жителями регіону, бере участь у міжнародних фестивалях народної творчості Словаччини, Угорщини, Польщі, Чехії, (є дипломантом багатьох регіональних пісенних фестивалів на Україні – Львів, Івано-Франківськ, Рівне, Київ, Полтава, Корець, Коломиї), а також переможцем телевізійних конкурсних програм народної творчості «Сонячні кларнети», «Горицвіт», «На фіглі Марьки Голубинської», фестивалю-конкурсу «Сорочинський ярмарок». Колектив з успіхом гастролював у Франції, Швейцарії, Італії, Берліні, Австрії, взяв участь у створенні телевізійних музичних програм «Заспіваймо собі файно», «Іршавські наспіви» і «Кучерява верба» [9].

Глибока своєрідність пошуку притаманна фольклорному ансамблю «Троїсті музики» РБК с. Червоне Криворізького району (у 1994 році, художній керівник Василь Загорока – баяніст, майстер музичних інструментів, уродженець Хмельниччини та випускник факультету духових інструментів Одеської консерваторії). До його інструментального складу залучено баян, діагонічну гармоніку, бугай, барабан з тарілками, трикутник, деркач, окарину, звичайну та альтову сопілки, дримбу, дзвіночки, металофон та інші інструменти. Серед інструментарію є й давні автентичні взірці (барабан має понад 50 років, тарілки виготовлені з гільз снарядів) [14].

Один з найстаріших у Краматорську самодіяльних колективів – Зразковий оркестр народних інструментів «Радість» міського палацу культури «Будівельник» (1976 р., диригент оркестру І. Садова, художній керівник Г. Синьоока), з 1998 р. носить звання «Зразковий художній колектив». Оркестр включає баяни, акордеони, домри, гітари, балалайки, цимбали та клавішні гуслі. При ньому діє студія, де учні 4-7 класів, мають можливість опанувати ці інструменти.

Функціонування колективів фольклорного спрямування на професійно-муніципальному рівні представляє Харківський муніципальний театр народної музики України «Обереги» (художній керівник – заслужений діяч мистецтв України, композитор, Юрій Алжнев), який у своїй діяльності опирається на зразки традиційної музичної культури та форми музикування, зібрані у фольклорних експедиціях по селах Слобожанщини, Полтавщини та інших регіонів з подальшим мистецьким втіленням на рівні сучасних вимог, пошук нових форм сценічного вираження народного мистецтва, експериментування з драматичними, хореографічними елементами програм, завдяки чому наближають свої виступи до джерела народного дійства з його яскравими характерами і самобутнім тембровим рішенням сольного і гуртового співу. Театр поєднує кілька ансамблевих формацій: Квартет солістів

(у складі: Миколи Колодочки, лауреата Всеукраїнського конкурсу Василя Марчака, Володимира Якобишина та Михайла Марковича); вокальне тріо (у складі: Вікторії Осипенко, Олени Шишкіної, Людмили Омельченко); фольклорний гурт – лауреат Міжнародного конкурсу народного виконавства ім. Н. Плевицької, учасника багатьох міжнародних та всеукраїнських фестивалів традиційної музики (керівник – заслужений діяч мистецтв України, кандидат мистецтвознавства В. Осадча) та оркестр українських народних інструментів (серед солістів – Лауреати міжнародних конкурсів і фестивалів Андрій Стрілець (баян), В'ячеслав Шляхов (скрипка), Ігор Галь (кларнет), Людмила Авдимирець (бандура, сопрано)) [15].

Поряд з колективами, спрямованими на опанування національного фольклору, в Україні поширюється діяльність виконавських ансамблів національних меншин (росіян, клезмерів, приазовських греків-румунів, болгар, поляків, чехів, німців, татар, угорців та ін.), у інструментальних групах яких також фігурують баяни. Такий напрямок популяризації фольклору здійснюється Муніципальним Театром пісні ім. В. Герасимова «Краматорські дівчата і хлопці» (художній керівник – заслужений працівник культури України Віктор Герасимов, лауреат міжнародного академічного рейтингу популярності «Золота фортуна») – дипломант Всесоюзних та Всеукраїнських фестивалів та конкурсів художньої творчості (1970, 1977, 1982, 1985, 1999, 2001).

У складі колективу функціонує інструментальна група (бандура, баяни, козобас, балалайки, домри, кларнети та ін.). Театр популяризує українське та російське фольклорне мистецтво у Індії, Німеччині, Польщі, виступив на Міжнародному фестивалі мистецтв «Слов'янський базар» у Вітебську (1999 рік, липень), брав участь у творчих звітах в Національному Палаці «Україна» (2001 рік, лютий), Фестивалі Російського мистецтва у Донецьку (2010, травень). Подібна репертуарна політика притаманна донецькому ансамблю «Пустотливі награвання» («Озорные наигрыши»), інструментальну групу якого складають два баяни, балалайка сопрано та контрабас, бубон, сопілка, а також народний фольклорний ансамбль «Карагод» Андріївського центру духовного відродження людини (Волноваський район). Вона зумовлена діяльністю проросійських національно-культурних товариств «Руський рух України», «Руський союз» (Маріуполь) та просвітницької організації «Руські збори» (Бердянськ), які стоять на позиціях об'єднання всього руського світу, не поділяючи «русський етнос» на росіян та українців [3].

Фольклорний колектив, що виконує на народних інструментах традиційну музику приазовських греків (керівник оркестру Сергій Касаткін), пісні румейською мовою (керівник хору Оксана Дзигім) і реконструкції народних танців (керівник танцювальної групи Маргарита Зал) – грецький народний фольклорний ансамбль пісні і танцю «Сартанські самоцвіти (с. Сартана Маріупольського району на Донеччині). До складу оркестру

входять скрипки, кларнет, зурна, великий та малий барабани, баяни. Колектив створений у 1935 р., являється переможцем Всесоюзного огляду колективів національних меншин у Москві (1936), дипломантом обласного огляду-конкурсу фольклорних колективів Донецької області «Сонячні кларнети» (1978), лауреатом I-го і II-го Всесоюзних фестивалів народної творчості та I-го Всесоюзного фестивалю греків СРСР (Москва – Атени – Салоніки – Нікосія – Москва) [10].

Провідні клезмерські колективи України, у складах яких є баяни та акордеони, представлені «Топор-оркестром», «Нео-Клезмер Бендом», ансамблем «Нігунім» (1997, Київ, створений народним артистом України Яковом Цегляром за підтримки Американського розподільчого комітету «Джойнт», у даний час ансамблем керує Ігор Каждан, у складі колективу 6 музикантів, які грають на скрипці, флейті, акордеоні, гітарі, тубі, ударних), Тріо «Хаверім» (1997, Сімферополь, у складі: Велвл Ціммерман (акордеон), Еля Перельман (вокал), Ізослав Жорницький (скрипка)), «А ідіше нешуме» та «Chernovitz Klezmer Orchestra» (Чернівці, склад: по 2 I-ї та II-ї скрипок, віолончель, тромбон, кларнет, флейта, най, акордеон, цимбали, гітара, ударні інструменти, вібрафон, ксилофон).

Одним з найуспішніших клезмерських ансамблів в Україні та СНД сьогодні є «Харків клезмер бенд» (створений в 1999 році на базі Єврейського Культурного Центру «Бейт Дан»). Колектив складається з 5 музикантів. У складі ансамблю використовуються тільки традиційні акустичні інструменти: скрипка, кларнет, акордеон, контрабас. Відроджуючи клезмерський жанр, виконуючи старовинні клезмерські мелодії в манері, наближений до «old-style» ансамбль швидко знайшов свого слухача і придбав популярність, як серед єврейської, так і серед неєврейської публіки. За час свого існування ансамбль брав участь у багатьох престижних фестивалях і конкурсах, таких, наприклад, як «Клезфест в Україні», який від 2000 р. щорічно проводиться Центром єврейської освіти України. З успіхом виступав у численних містах України, а також у Москві, Петербурзі, Будапешті, Мішкольці, Лондоні, Таллінні [19].

Творчі зустрічі колективів цієї групи відбуваються на фестивалях нацменшин та суто клезмерських фестивалях. Перший Міжнародний Фестиваль Єврейської Музики в Україні «Клезфест» як складова грандіозного міжнародного проекту, відбувся і проходив в м. Євпаторії у 2001 р., наступним став 1-й регіональний фестиваль «Клезфест» у м. Дніпропетровськ, надалі поширився на інші міста та регіони України. В Одесі проводиться також Міжнародний Фестиваль клезмерської музики, присвячений Ісааку Бабелю (Odessa Babel Klezmer Fest). Серед Одеських колективів виділяються «Мамини дети», Музичний театр «Мигдаль-Ор» (1991), капела «Консонанс-Ретро» (широковідомий високопрофесійний родинний колектив братів Барановських і Воронюк з м. Кодима Одеської області), група «FolkLand».

Відмінною особливістю одеської групи «FolkLand», заснованої в 1993 році, є наявність в репертуарі групи кількох незалежних проєктів у рамках одного колективу (клезмерського, українського і кельтського). Клезмер-проєкт пропонує слухачеві нетрадиційні обробки традиційних єврейських мелодій. У всіх проєктах групи «FolkLand» використовується чимало додаткових інструментів, як традиційних (різноманітні дудочки і свистульки, численна перкусія), так і досить експериментальних. Клезмер-проєкт у формуванні репертуарної лінії опирається на нетрадиційні обробки традиційних єврейських пісень і танців, маловідомі давні мелодії (у контексті проєкту задіяна інструментальна група: скрипка, акордеон і домра, ритм-секція (басист і перкусія)), в аранжуваннях застосовуються елементи джаз-року та фанку [20]. Український проєкт (від 1998 р.) обрав лінію на інтерпретацію автентичного українського фольклору, близьку до інструментального арт-року в дусі 1970-х, з елементами фанку та нью-вейв, у музиці групи використовується жіночий вокал і народні духові (інструментальні склади: окарина, обертонова флейта, скрипка, електро-гітара, клавішні, бас-гітара, ударні та перкусія). Кельтсько-скандинавський проєкт (від 2000 року) розробляє англо-кельтський фолк в акустичному складі (скрипка, блок-флейти, акордеон, гітара та контрабас, жіночий вокал, окарини, гемсхорн і кротта (раритетний інструмент для України)¹.

Естрадне мистецтво Європи має обширні традиції акордеонного виконавства, через яке естрадно-джазова специфіка (жанровість, виконавські прийоми, музичний словник) проникли в академічну практику і композиторську творчість. З іншого боку, привнесення народних інструментів, зокрема баянів, до складу естрадних виконавських колективів, може бути зумовлене прагненням наслідування етнічного звукоідеалу (за І. Мацієвським), створенням специфічного тембрального колориту, який несе семіотичне навантаження [7]. Ще одним вагомим чинником наявності баянів у колективах естрадно-фольклорного спрямування є портативність, мобільність та тембральний потенціал інструменту в умовах сценічних та пленерних виступів.

В Україні естрадні ансамблеві колективи з акордеонами у складі в 1920-х – 1950-х роках користувалися великим попитом та популярністю від ресторанів і виробничих клубів до радіо та філармоній, репертуар відзначався тенденціями в бік вокальних п'єс (солістів та вокальних ансамблів) або акомпанементу артистам інших розважальних жанрів (чечіточникам), активно розвивалась робота студій грамзапису зі зведеними оркестрами. Так, «провідні майстри-солісти виявляють прагнення грати в ансамблях з шестивосьми осіб», щоб сконцентруватися «головним чином на сольних партіях» [1, 77]. Формується велика кількість «Теа-джаз оркестрів», у тому числі й жіночих [1, 46], які працювали головним чином в ресторанах і кінотеатрах, у

¹ Сьогодні всі проєкти «FolkLand», крім клезмерського, тимчасово припинили свою роботу.

літній час виступають у садах і парках, гастролюють на курортах СРСР. Проводилися лекції-концерти (так, наприклад у лекції на тему «Джаз на Заході і в СРСР» збирався зведений оркестр «Ленінградський теа-джаз» з музикантів Джазової капели і теа-джаз Утьосова). Починаючи з 1948 р. настав період, який сучасники – естрадні виконавці називали «ерою розгинання саксофонів» у радянському естрадному мистецтві, внаслідок чого виконавцям заборонялося користуватися прийомами джазового звуковидобування, джаз-оркестри перейменовувалися в естрадні колективи, популярні пісні трактувалися в новітніх аранжуваннях у дусі нових віянь.

Дослідники національного естрадного мистецтва великою мірою різняться у поглядах щодо періодизації етапів його розвитку. Так, у дисертаційному дослідженні Г. Шостак «Музика масових жанрів як фактор формування музичної культури підлітків» (Київ, 1996) приходиться до моделі, що включає чотири етапи:

- 1) процес становлення естрадної і біт-музики в Україні (1962–1969);
- 2) зростання професійного рівня музикантів, створення перших українських ВІА (1969 – кінець 70-х рр.);
- 3) виникнення перших українських рок-груп (1980–1986);
- 4) формування національно-самобутньої української масової музики (1986 – наші дні) [17, 19]. Проте, ця періодизація є полемічною і потребує розширення з огляду на досягнення власне українського естрадного мистецтва у міжвоєнне двадцятиліття у Західноукраїнському регіоні.

М. Мозговий, досліджуючи розвиток української естрадної пісні періоду 1970-х – 1980-х років, зазначає: «... посилення фольклорної течії в українській естраді спричинило до формування низки провідних стилеутворювальних тенденцій: опора на народнопісенну естетику з одночасним запозиченням новітніх музичних прийомів; професійна “фольклоризація” і стилізація творів суто естрадної стилістики, зокрема у жанрах рок- і поп-музики; активний перехід композиторів академічного напрямку в естраду, що забезпечило якісний стрибок у художньому рівні співацького репертуару» [8, 161].

М. Тормахова у повоєнному розвитку естрадного мистецтва України виділяє два етапи: зародження рок-н-ролу під західним впливом (у 60-ті роки ХХ ст.) і формування більш розкутого мистецтва (в середині 80-х років ХХ ст.), констатує: «Однак, як і протягом років розвитку, так і в наш час, в естрадній музиці України залишились дві головні тенденції: наслідування західних традицій та створювання власних музичних напрямів на фольклорній основі... У середині ХХ ст. вперше радянські джазмени починають експериментувати з фольклором різних республік СРСР, але це не було поширеним явищем. Лише в останній третині ХХ ст. український джаз набуває певних якісних змін, завдяки синтезу з вітчизняним фольклором» [13, 9]. Натомість, у 1980-і роки ХХ ст. в Європі, а наприкінці 1990-х в естрадному

мистецтві Україні поширився стильовий напрямок World music, що містить у собі джазову, рок- і поп-музику і використовує фольклор різних народів світу (народні шотландські, ірландські, африканські й азіатські фольклорні засади).

Цю ж позицію спостерігаємо й у розвідках інших науковців. Зокрема, дослідник джазової імпровізації В. Шулін («Искусство импровизации в джазе последней трети XX столетия: к проблеме звукоидеала», 2007) приходиться до висновку: «Основний шлях розвитку джазу останньої третини XX століття лежав через міжкультурну взаємодію... Найбільше взаємодія досягається при контакті з культурами, що мають схожі механізми функціонування та виконавські принципи, головний з яких – імпровізаційна форма побудови та розвитку музичного матеріалу» [18, 169].

Окрім цього, у естрадному мистецтві на зламі XX – XXI століть вагомим струменем стає ретро-музика з ностальгічним відтворенням традицій естрадного музикування, у якому виняткового значення набуває акордеон як тембральна складова звукоідеалу² національної (етнічної) музичної культури, історико-географічний звукоідеал та звукоідеал стилю (напрямку, жанру) [18, 169]. Досягнення кожного з описаних етапів відобразились на функціонуванні естрадних ансамблевих колективах України в сучасному вимірі.

Яскравим взірцем однорідного естрадного колективу гармонік є «Музично-ексцентричне тріо» (Київ), яке складають три виконавці (акордеон, баян, бас-баян), що працюють у жанрі музичної ексцентрики. Ексцентричність їх номерів полягає в тому, що вони на своїх інструментах виконують твори, які не властиві їх звичному репертуару: клубна музика, відомі мелодії поп-, роквиконавців, музика з кінофільмів, з мультфільмів, диско 1980-х та ін.

Зразком мішаного складу є квартет «Ретро» (Київ) у складі: баян, труба, контрабас, саксофон, що виконує танго, фокстроти, вальси, концертні інструментальні п'єси, традиційний і радянський джаз, музику з кінофільмів минулих років.

Група «JEM» (м. Одеса) виконує балканську та циганську музику у джазовій інтерпретації, маючи у складі баян, гітару, ударні. Натомість інший одеський ансамбль, музичний колектив «Слов'яни» заснований в 2000 році має обширний репертуар з українських, російських та білоруських пісень у супроводі баяна і балалайки, систематично бере участь у міських заходах і фестивалях («Таланти твої, Україно», «Сергіївські зорі», «Травнева калина», «Дунайська весна», «Гуморина», «День міста», «Новорічна ніч на Думській»).

Кавер група «Село і люди» (м. Харків) виконує найпопулярніші музичні хіти всіх часів від відомих рок- і поп-груп, такі як «After dark», «Thunderstruck» (AC / DC), «Zombie» (Cranberries), «Smoke on the water»

² Звукоідеал (за В. Шуліним) трактується як система уявлень про звучання, виражена в тембральних, техніко-виконавських, артикуляційно-інтонаційно-них, ладо-гармонічних та музично-стилістичних характеристиках, підсумовує музичний досвід різних рівнів [18, 169].

(Smokie), «One of us», «Wicked Games, show me the meaning» (Backstreet Boys) і т.д. У складі групи: балалайка, гітара, баян, ударні.

Інший харківський вокально-інструментальний ансамбль «Retro-band Holiday» (склад: вокал, саксофон (флейта, кларнет), клавіші (фортепіано, акордеон), бас-гітара, ритм-гітара, ударні) володіє різностильовим естрадним репертуаром: ретро-, поп-музика, хіти *disco* 1980-х, музика з кінофільмів, вітчизняна та зарубіжна естрада, джаз, блюз, латинос, фанк.

Склад професійно-академічного концертного ансамблю «Київська Русь» Луганської обласної філармонії (художній керівник – заслужений діяч мистецтв України, В. Фалалєєв, виконавець народної та естрадної музики): 2 домри-прими, домра-тенор, балалайка-прима, 2 баяна та ритм-група (електрогітара, бас-гітара, рояль, ударні) [6, 92].

Лауреат міжнародного конкурсу в м. Клінгенталь (Німеччині, 1999, П-га премія), інструментальний ансамбль «3+2» Харківської філармонії (керівник – професор кафедри народних інструментів ХНУМ ім. І. Котляревського, Ігор Снедков) сформований з числа талановитих студентів. У 2002 році, у розширеному складі ансамбль «Біс+Х» став лауреатом I-ї премії I-го національного конкурсу артистів естради в номінації «інструментальні ансамблі», гастролює в Німеччині, Франції, Росії, а також Україною. До складу колективу входять баян, балалайка, ударні, дві різновисотні домри, у репертуарі – композиції у синтезі фольк-поп-джаз, фантазії на українські, російські й неаполітанські пісні, популярна інструментальна музика, вальси, танго, фокстроти в інструментуваннях та аранжуваннях учасників ансамблю.

Окремий напрям вітчизняного естрадного мистецтва творять народно-інструментальні ансамблі. Його репрезентують оркестр народних інструментів «Коробейники» (Харківської філармонії), київський колектив «Рідні наспіви», тріо А. Вальчук, Н. Недашкірська, О. Кашперко (Житомирська філармонія) та ін. Цікаво, що їх напрацювання віддзеркалюються й на діяльність традиційних академічних колективів: так, у ході III-го республіканського конкурсу артистів естради (1982, м. Чернівці) оркестр Київського театру естради доповнив перелік творів українського джазу етно-характерними інтонаційними, ладогармонічним та метроритмічними засобами, інструментальними звуконаслідуваннями трембіт, сопілок, домр (у композиціях «Арабеска», «Народний танок» М. Скорика, «Балада» В. Назарова, «На гірській галявині» І. Хугорянського) [12].

Отже, *фольклорний напрям* у колективному музикуванні України з баянами-акордеонами у складі демонструє поширення цього інструментарію з територій, які тривало межували з Росією до західних регіонів (Галичина, Буковина, Закарпаття, гірські регіони Карпат), їх входження до весільних капел, троїстих музик, тарафів. Ці процеси зумовлені участю в колективах музикантів з фаховою освітою різних рівнів, поглибленим веденням

фольклористичної діяльності на базі окремих автентичних та аматорських колективів чи певних регіонів, посиленням процесів аматорської та наукової реконструкції традиційних форм музикування, відтворення цілісних обрядових дійств, експериментами у галузі інструментобудування різних етнічних та національних груп.

Естрадний напрям представлено формаціями, орієнтованими на традицію європейського акордеонного та бандонеонного мистецтва (насамперед джаз-, діксі-, ретроколективи), а також джазовими, рок-, поп-колективами етно- і фолк-спрямування, що починають свій розвиток у західноукраїнських територіях від 1920-х років, а у загальнонаціональному масштабі набувають поширення від середини ХХ століття (аж до формування оркестрів народних інструментів при театрах естради). Від 1990-х років ці лінії утворюють окреме відгалуження новітніх стильових напрямків World music, Old stile та подібних форм полікультурних синтезів, притаманних світовим естрадним тенденціям сьогодення. Більшість ансамблів цього напрямку є професійними чи юридично-самостійними комерційними проектами.

Література

- 1. Баташев А.** Советский джаз. Исторический очерк. / А. Баташев / [под ред. и с предислов. А. В. Медведева]. – М. : Музыка, 1972. – 176 с.
- 2. Давидов М.** Історія виконавства на народних інструментах (Українська академічна школа) : підручник [для вищих та сер. муз. навч. закладів] / М. Давидов. – К. : НМАУ ім. П. Чайковського, 2010. – Вид. 2-ге, доп., випр. – 592 с.
- 3. Дегтеренко А.** Етнонаціональний аспект життєдіяльності територіальних громад Українського Північного Приазов'я / А. Дегтеренко. – Маріуполь, 2008. – 208 с.
- 4. Душний А.** Львівська школа баянно-акордеонного мистецтва : довідник / А. Душний, Б. Пиц. – Дрогобич : Посвіт, 2010. – 216 с.
- 5. Іванов П.** Оркестр українських народних інструментів / П. Іванов. – К. : Музична Україна, 1981. – 110 с.
- 6. Любецька Н.** Народно-інструментальне оркестрове мистецтво у музичній культурі Луганщини / Н. Любецька // Музикознавчі студії: Наукові збірки Львівської національної музичної академії ім. М. В. Лисенка / [ред.-упор. О. Катрич, А. Душний, Б. Пиц]. – Дрогобич : Посвіт, 2009. – Вип. 21. – С. 87–94.
- 7. Мацневский И.** Народная инструментальная музыка как феномен традиционной культуры : автореф. дис. ... док. искусствоведения: спец. 17.00.02 «Музыкальное искусство» / Игорь Мацневский; КГК им. П. Чайковского. – К., 1990. – 47с.
- 8. Мозговий М.** Становлення і тенденції розвитку української естрадної пісні : дис. ... канд. мистецтвознавства : спец. 17.00.01 «Теорія та історія культури» / Микола Мозговий ; Київ. нац. ун-т культури і мистецтв. – Київ, 2007. – 175 с.
- 9. Народний фольклорний ансамбль «Іршава»** Іршавського районного будинку культури [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [40](http://culture-</div><div data-bbox=)

tourismirrada.blogspot.com/2014_02_01_archive.html. **10. Рибалко О.** Сартана, вай, туком, Сартана! / О. Рибалко // Форум націй. – 2009. – № 4/83. – квітень. **11. Семешко А.** Баянно-акордеонне мистецтво України на зламі ХХ–ХХІ століть: довідник / А. Семешко. – Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2009. – 244 с. **12. Токарєв Ю.** Усі жанри крім нудного: роздуми після конкурсу артистів естради / Ю. Токарєв // Культури і життя. – 1982 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://artistes.narod.ru/Chernovci6.html>. **13. Тормахова В.** Українська естрадна музика і фольклор : взаємопроникнення і синтез : автореф. дис. ... канд. мистецтвознавства : спец. 17.00.03 «Музичне мистецтво» / Вероніка Тормахова ; Національна музична академія України ім. П. Чайковського. – К., 2007. – 17 с. **14. Фольклорний ансамбль «Троїсті музики»** (Криворізький район, с. Червоне) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.youtube.com/watch?v=aEctiJ3rO5U> **Харківський муніципальний театр народної музики України «Обереги»** [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/wiki/Харківський_муніципальний_театр_народної_музики_України_«Обереги_». **15. Шафета В.** Типологія ансамблевого баянно-акордеонного музикування в Україні / В. Шафета // Народно-інструментальне мистецтво на зламі ХХ–ХХІ століть : зб. матер. V-ї Всеукраїнської наук.-практ. конф. (ДДМУ ім. В. Барвінського, 22.03.12, м. Дрогобич) / [ред.-упоряд. А. Душний, Б. Пиц]. – Дрогобич : Посвіт, 2012. – С. 97–103. **16. Шостак Г.** Музика масових жанрів як фактор формування музичної культури підлітків : автореф. дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.01 «Загальна педагогіка та історія педагогіки» / Геннадій Шостак ; Національний педагогічний університет ім. М. Драгоманова. – К., 1996. – 22 с. **17. Шулин В.** Искусство импровизации в джазе последней трети ХХ столетия : к проблеме звукоидеала : дис. ... канд. искусствоведения: спец. 17.00.09 «Теория и история искусства» / Вячеслав Шулин ; С.-Петербург. гуманитар. ун-т профсоюзов. – Санкт-Петербург, 2007. – 191 с. **18. Kharkiv Klezmer Band** [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://umka.com/ukr/singer/kharkiv-klezmer-band.html?print_this=1. **19. Group «FolkLand»** : фолк украинский, еврейский, кельтский, русский ... [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.folkland.narod.ru/>

Душний А. І., Шафета В. В. Фольклорно-естрадна типологія ансамблевого музикування за участю баяна-акордеона в Україні (остання чверть ХХ століття – теперішній час).

У статті здійснено акцент на типологію ансамблевого музикування за участі баяна-акордеона в Україні. Розкриваються фольклорний та естрадний напрямки як такі, що поширені у сфері культурного сприйняття і служать популяризаторами музичного мистецтва серед загальної слухачької аудиторії. Здійснено наочний приклад функціонування фольклорних та естрадних колективів в Україні від останньої чверті ХХ століття і до сьогодення.

Фольклорна типологія колективного музикування функціонує у сфері аматорського та самодіяльного музикування, при Центрах народної творчості, сільських, міських та районних будинках культури, популяризується через фестивалі, концертну діяльність та залучення різного роду народних інструментів до спільного творчого процесу як виконавцями-аматорами так і виконавцями професійного рівня. Фольклорний напрямок у колективному музикуванні України з баянами-акордеонами є поширеним явищем й входить до весільних капел, троїстих музик, тарафів, яке зумовлено участю в колективах музикантів з фаховою освітою, постійною діяльністю у автентичних та аматорських колективах загалом чи певних регіонів зокрема, експериментами у галузі інструментарію різних етнічних та національних груп.

Ключові слова: баян, акордеон, колективи, фольклорний напрямок, естрадний напрямок, типологія.

Душний А. И., Шафета В. В. Фольклорно-эстрадная типология ансамблевого музицирования с участием баяна-аккордеона в Украине (последняя четверть XX века – настоящее время).

В статье осуществлен акцент на типологию ансамблевого музицирования с участием баяна-аккордеона в Украине. Раскрываются фольклорный и эстрадный направления как такие, которые распространены в сфере культурного восприятия и служат популяризаторами музыкального искусства среди всеобщей слушательской аудитории.

Фольклорная типология коллективного музицирования функционирует в сфере любительского и самодеятельного музицирования, при Центрах народного творчества, сельских, городских и районных домах культуры, популяризируется через фестивали и концертную деятельность, привлечение разного рода народных инструментов к общему творческому процессу как исполнителями-любителями, так и исполнителями профессионального уровня. Фольклорное направление в коллективном музицировании Украины с баянами-акордеонами является распространенным явлением и входит в состав свадебных коллективов, троистых музик, тарафов, которое обусловлено участием в коллективах музыкантов со специальным образованием, постоянной деятельностью в автентичных и любительских коллективах.

Ключевые слова: баян, аккордеон, коллективы, фольклорное направление, эстрадный направление, типология.

Dusnyi A. I., Shafeta V. V. Folklore and variety typology of ensemble music playing with bayan accordion in Ukraine (last quarter of the 20th century – present time).

In the article the focuses on the typology of ensemble music for bayan-accordion participation in Ukraine. Disclosed and folklore and variety direction of as having common in the field of cultural perception and are popularizers music art

among the general audience of listeners. Done obvious example of functioning of folk and variety collectives from Ukraine in the last quarter of the XX century to the today. It is established – folk music making typology of collective functioning in amateur music making, at the center of folk art, rural, urban and regional houses of culture, popularized through festivals and activities and involvement concerts various kinds of folk instruments the joint to the creative process as performers amateur and professional level artists (with various musical education and preparation); typology variety cultivated in sphere a combination of music making the bayan-accordion folk and elektro-instruments, where the role of bayan-accordion has the potential timbre diversity and himself mobile is instrument in terms scenic performances with the ability perform variety music, jazz, blues, Latino, funk, retro, pop music, hits disko etc.

It is proved – folk music making in the collective direction of Ukraine Bayan accordion is a widespread phenomenon and is included to wedding groups, folk musicians, taraf, which is due to participation in groups of musicians from special education, constant activities in authentic and amateur collectives in whole or in specific regions in particular, experiments in the field Instrumentation of different ethnic and national groups; variety direction oriented formations represented in the European tradition of accordion and bandoneon art and also jazz, rock, pop-collectives ethno and folk-direction, which have received a new styles formation in the direction of World music, Old stile and related forms of multicultural synthesis inherent in the variety world trends of today.

Key words: bayan, accordion, ensembles, folk direction, pop direction typology.

Стаття надійшла до редакції 10.02.2017 р.

Прийнято до друку 30.02.2017 р.

Рецензент – д. мист., проф. Сташевський А. Я.

УДК786.65(477)«19»

А. В. Олексюк

МАНДОЛІНА В СИСТЕМІ НАРОДНО-МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА УКРАЇНИ ПЕРШОЇ ПОЛОВИНИ ХХ СТОЛІТТЯ

У переліку струнно-щипкових інструментів, які широко побутували в музично-виконавській практиці України вагоме місце належить мандоліні. Поряд з гітарою та цитрою стає популярною у міському побутовому та салонному музикуванні інтелігенції як східних так і західних областей наприкінці ХІХ століття мандоліна як у якості сольного, так і акомпануючого інструменту [23, с. 43]. Найбільш